

from secondary, put the specific targets, use methods of activating teaching and learning of students, exercise control over mastering of educational material.

Video clips diversify the structure of PowerPoint-presentations can make a lecture emotionally intense, the lasting of the video should not exceed 3 minutes (their most optimum lasting – 1–2 minutes), so that long video clips distracting students, fatigue, reduce the rate of lecture demonstration is accompanied by comments of the teacher and/or opening remarks, a brief discussion after the demonstration, the teacher must have an appropriate methodological training to create video sequences and construction of structures lecture based multimedia learning. Convenient is to create a video library for use in lectures with «sports physiology».

Necessity of development theoretical and methodological foundations of the use of multimedia technologies in educational process of high school is of great importance.

Key words: *multimedia learning tools, multimedia presentation, sports physiology, future teachers of physical culture.*

УДК 371.134:821.161.2

С. П. Кампов

УМОВИ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті автор розкрив значення самостійності в кредитно-рейтинговій системі навчання у вищих навчальних закладах. Зазначено, що самостійність є ознакою підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів. На основі аксіологічного підходу визначено умови формування самостійності майбутнього учителя: врахування в навчально-пізнавальній, науково-дослідній роботі різних типів зв'язків студента із зовнішнім світом; використання системи засобів активного навчання; створення освітнього середовища, в якому студент постійно перебуває в ситуації вибору.

Ключові слова: *самостійність, педагогічна освіта, майбутній учитель, активність, особистість, освітнє середовище.*

Постановка проблеми. Сучасний стан педагогічної науки й практики актуалізує проблему створення сприятливих умов для саморозвитку й самореалізації кожної особистості в системі професійної підготовки. Як чітко визначено в Національній доктрині розвитку освіти, мета державної політики щодо розвитку професійної освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно та ініціативно працювати і самостійно навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

Потреба у висококваліфікованих педагогічних кадрах зумовлює необхідність удосконалення їх професійної підготовки й самопідготовки в

умовах навчання у вищих педагогічних закладах. Учитель – це людина, яка здатна осмислювати своє місце в житті та готувати до цього своїх вихованців. У такому контексті зрозуміла роль постійної модернізації самостійної роботи майбутнього вчителя для розвитку самостійних навчально-пізнавальних і життєвих потенцій дітей.

Особливої актуальності набуває проблема професійного спрямування самостійності студентів вищих педагогічних навчальних закладів, посилення професійного саморозвитку та поліпшення педагогічного керівництва самостійною роботою учнів. Сучасний учитель повинен розуміти, що в суспільстві він не є єдиним джерелом знань. Його роль сьогодні – провідник в інформаційному полі. Це накладає на педагога особливу відповідальність.

Аналіз актуальних досліджень. На необхідність модернізації самостійної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів з метою поліпшення їхньої професійної підготовки вказували педагоги-дослідники: В. Козаков, Б. Коротяєв, В. Паламарчук, П. Підкасистий, О. Пехота, О. Савченко, А. Усова, Т. Шамова, І. Шапошнікова та ін.

Мета статті: конкретизувати умови формування самостійності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Самостійність у контексті поширення кредитно-рейтингової системи навчання у вищих навчальних закладах є об'єктивно шляхом підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів. Особливістю професійної самостійності майбутнього вчителя визначено спрямованість особистості майбутнього фахівця на досягнення розуміння довколишньої дійсності в контексті різних професійних завдань і з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Відомо, що педагогічна освіта розвивається під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників, які визначають пріоритети, цілі та цінності, шляхи виховного впливу на особистість. На сучасному етапі пріоритетним є процес європейської інтеграції вищої педагогічної освіти. Реалізація ідеї інтеграції в європейський простір потребує, відповідно до концептуальних засад Болонського процесу, підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах компетентних, мобільних, конкурентоспроможних фахівців на ринку праці, здатних до самостійності в професійній діяльності.

Тому пріоритетами національної системи професійної підготовки освітян визнаються максимальний розвиток і самореалізація кожної особистості, здатність навчатися впродовж життя. Стратегічною лінією вищої освіти України визначено формування у студентів педагогічних факультетів особливого ставлення до професійного саморозвитку з тим,

щоб відчувати себе гармонійною частиною навколишнього природного світу, бути готовими зберегти ціннісні надбання минулих поколінь, примножити й передати спадкоємцям [1, 43].

Дослідженням встановлено, що Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах передбачено, що самостійна робота студентів має становити не менше 1/3 і не більше 2/3 загального обсягу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни. Такий підхід до самостійності в підготовці майбутніх учителів пояснюється тим, що самостійна робота є важливим компонентом формування самостійності спеціаліста як риси характеру особистості, як значущої складової професійної компетентності вчителя [2, 47]. Тенденція зростання питомої ваги самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах пояснюється ще й тим, що без стійкого прагнення до вдосконалення знань у процесі самостійної роботи молодий фахівець не зможе бути обізнаний із сучасними досягненнями науки, не реалізує завдань професійного вдосконалення.

Загальні базові принципи вищої педагогічної освіти Концепції педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів у галузі освіти покликані забезпечити ефективне вирішення проблеми оновлення професійної підготовки майбутнього вчителя, прискорення його переорієнтації на саморозвиток інтелектуальних потенційних сил і можливостей заради успішної професійної діяльності в цьому напрямі з учнями.

Професійна компетентність учителя у сфері самостійної діяльності обумовлена функціями педагогічної діяльності. До таких функцій належать такі: педагогічного самовизначення; педагогічного самомотивування; педагогічного самонавчання та самовдосконалення; педагогічної самореалізації; педагогічної самопрофілактики та самореабілітації [3]. Врахування цих функцій у процесі формування педагогічної компетентності забезпечить успішне вирішення мети і завдань професійної підготовки майбутніх фахівців.

Як відомо, стрімко змінюється інформація, морально знецінюються здобуті знання. На часі особливо актуальним є вміння особистості самостійно отримувати нову інформацію в умовах змін професії, спеціальності, спеціалізації. На фоні цих великомасштабних зрушень особливо актуальним є пошук шляхів до нової якості самостійності як важливої складової професійної підготовки майбутніх учителів на сучасному етапі, що набуває абсолютно нового значення й ваги. По-перше, самостійність у межах цього процесу розглядається як найважливіша

умова нових освітніх технологій і тому є одним із засобів забезпечення нового міжнародного стандарту освіти.

По-друге, базові принципи Болонського процесу можуть бути ефективно реалізованими на основі нової якості освіти, нових підходів до організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах. Визнання загальних принципів Болонського процесу базовими не виключає збереження національної своєрідності освітніх систем, національних культурних традицій. Нові завдання торкаються змісту підготовки вчителів у вищих навчальних закладах, методики викладання навчальних дисциплін, систем оцінювання знань студентів, новизни у функціях викладачів. Один із бажаних результатів є професійна самостійність, творчість і активність майбутніх педагогів.

По-третє, самостійна робота майбутніх учителів як один з об'єктів перетворень, вимагає особливої уваги, методичного забезпечення та оптимізації навчального процесу. По-четверте, сучасний етап розвитку вищої педагогічної школи в Україні характеризується пошуком не тільки шляхів оптимізації навчально-виховного процесу, а й цілеспрямованого методичного забезпечення духовного збагачення майбутніх учителів.

У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів діяльності вищих педагогічних навчальних закладів є формування в майбутніх учителів високого рівня професійної свідомості та самостійності, готовності здійснювати педагогічне керівництво самостійною роботою учнів на професійному рівні.

Стає очевидним, що цілеспрямоване й ефективне вирішення вказаних завдань стає можливим лише за наявності теоретично обґрунтованої моделі та психолого-педагогічних умов успішної підготовки майбутніх учителів до виконання цієї важливої педагогічної функції.

Домінуючим вектором здійснення такої професійної підготовки є ціннісна спрямованість самостійності майбутнього вчителя у процесі його професійної підготовки, формування якої має певний зміст, етапи засвоєння необхідних для цього знань, умінь і навичок, форм та методів навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, примноження фахового потенціалу.

Розвиток самостійності як людської якості привертає увагу дослідників – прибічників аксіологічного підходу в педагогічній науці. Найчастіше категорія самостійності розглядається в площині активних діяльнісних проявів, професійної творчості особистості [4; 5].

Посилення інтересу широкої громадськості до проблем виявлення самостійності особистості як інтегральної її якості є цілком закономірним в

умовах демократичної трансформації суспільства, переорієнтації найважливіших суспільних інститутів на самостійне вирішення питань, що пов'язані з розвитком потенційних творчих можливостей людини.

Фундаментальна здатність людини до самостійності виявляється в тому, що, по суті, здебільшого не помічаючи цього, вона обирає, утверджує власним рішенням навіть те, що раз і назавжди дається невідворотним ходом життєвих подій і без жодної суб'єктивної підтримки з боку інших людей. Людина сама обирає свій життєвий світ, у якому кожна її самостійна дія неминуче стає символом певної суб'єктивної позиції, демонстрацією тієї чи іншої системи моральних цінностей. Тому в будь-якому акті навчального пізнання, як і в усій генетичній ланці відтворювального навчання, також є (більшою чи меншою мірою) елементи самостійності.

Так, професійна самостійність студента вищого педагогічного навчального закладу розуміється в нашому дослідженні як комплексна характеристика особистості, готової і здібної до саморозвитку, самоосвіти й самовдосконалення, що характеризується не лише вмінням самостійно добувати і накопичувати знання, але й умінням вільно орієнтуватися в умовах сучасного інформаційного суспільства, правильно оцінювати вимоги, що пред'являються до сучасного вчителя, проявляти індивідуальний підхід до їх виконання, здійснювати рефлексію результатів власної професійної діяльності, а також самостійно змінювати свої професійні дії залежно від обставин педагогічної дійсності.

Професійна самостійність грає значиму роль у формуванні особистості майбутнього вчителя, будучи необхідною умовою розвитку його потенційних можливостей. Професійна самостійність майбутнього вчителя в цьому контексті є необхідною умовою його успішної професійної діяльності, оскільки сучасний учитель – це самостійна і вільнодумна професійно компетентна особистість, готова до професійної самореалізації протягом всього життя. Важлива соціальна функція вчителя вимагає сформованості в нього певного набору компетенцій, серед яких навчально-пізнавальна компетентність – наявність у студента сукупності взаємозв'язаних знань, умінь і якостей особистості, які дозволяють йому ефективно здійснювати самостійну навчально-пізнавальну діяльність [6], – безпосередньо пов'язана з його професійною самостійністю.

Дослідженням підтверджено, що основа самостійності – це діяльність особистості за відсутності безпосереднього і постійного керівництва. Тобто викладач вищого педагогічного навчального закладу в даному випадку виступає лише як помічник, координатор професійного

саморозвитку студента, дозволяє самостійно оцінювати поточні результати. Таким чином, педагогічний аспект самостійності виявляється в можливості її формування під керівництвом викладача: те, що студент сьогодні робить за допомогою педагога, завтра зможе зробити самостійно. Сформованість самостійності забезпечує координованість зовнішніх вимог і інтересів самого студента [2].

Критеріями оцінки сформованості самостійності як інтеграційної властивості особистості студентів вищих педагогічних навчальних закладів виділяють: міру узгодженості відносин студентів із ціннісними орієнтирами навчального закладу; міру узгодженості внутрішніх мотивів і зовнішніх причин, що викликали цілеспрямовану активність особистості; міру узгодженості зовнішніх регулювальників і саморегуляції поведінки студента в навчально-виховному процесі.

Висновки. Проведене дослідження доводить, що самостійність студентів буде сформована за таких педагогічних умов: коли всі в організації навчально-пізнавальної, науково-дослідної роботи соціально-педагогічні дії, спрямовані на формування особистості майбутнього вчителя, враховуватимуть різного типу зв'язки студента із зовнішнім світом; у методичному забезпеченні аудиторних занять залежно від цілей формуватимуться або актуалізуватимуться не окремі, ізольовані один від одного особистісні регулятори поведінки, а система необхідних і достатніх засобів для того, щоб кожен студент міг бути самостійним упродовж усього періоду навчання у вищому навчальному закладі; створення освітнього середовища, в якому студент постійно перебуває в ситуації вибору, або в процесі ухвалення самостійного рішення, які в результаті приводили б до соціально-педагогічної доцільної зміни в структурі його особистості, його розвитку.

Перспективним напрямом подальшої роботи є формування технологічного інструментарію з реалізації визначених умов формування самостійності як професійної компетенції майбутніх учителів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирование личности / В. Г. Асеев – М. : Мысль, 1976. – С. 21.
2. Гордієнко М. Г. Вміння й навички самостійної роботи у професійному становленні дорослої людини : навч.-метод. посібник / М. Г. Гордієнко / АПН України ; Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих. – К. : ЕКМО, 2007. – 167 с.
3. Осницкий А. К. Психология самостоятельности: Методы исследования и диагностики / А. К. Осницкий. – Нальчик : Издат. центр «Эль-Фа», 1996. – С. 67–71.
4. Професійна підготовка : навч.-метод. посібник для самостійної роботи для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» відділення психолого-педагогічної підготовки / Укоопспілка ; Львівська комерційна академія / В. М. Лисак

(заг. ред.), В. М. Лисак (уклад.), О. Д. Устинова (уклад.). – Л. : Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. – 68 с.

5. Сичова М. І. Організація самостійної роботи студентів педагогічного училища в умовах особистісно орієнтованого навчання : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Мирослава Іванівна Сичова / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2000. – 237 с.

6. Теоретичні та методичні засади соціально-педагогічної підготовки вчителя : збірник науково-методичних праць / ред. кол. Дубасенюк О. А. та ін. – К. : ІЗМН, Житомир. держ. пед інститут. – 1999. – 188 с.

РЕЗЮМЕ

Кампов С. П. Условия формирования самостоятельности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки.

В статье автор раскрыл значение самостоятельности в кредитно-рейтинговой системе обучения в высших учебных заведениях. Указано, что самостоятельность является признаком повышения качества профессиональной подготовки будущих учителей. На основе аксиологического подхода определены условия формирования самостоятельности будущего учителя: учитывание в учебно-познавательной, научно-исследовательской работе разных типов связей студента с окружающим миром; использование системы средств активного обучения; создание образовательной среды, в которой студент постоянно находится в ситуации выбора.

Ключевые слова: самостоятельность, педагогическое образование, будущий учитель, активность, личность, образовательная среда.

SUMMARY

Kampov S. The conditions of future teachers' independence formation in the process of professional training.

The author of the article reveals the importance of independence in the credit-rating educational system of institutes of higher education. Also the author notes that the independence is a sign of improving the quality of future teachers' training. Based on axiological approach the following conditions of future teacher independence formation are defined: taking into account different types of students' relations with external world in educational, cognitive and research work; use of the active learning means system; creating an educational environment where a student is constantly in a choice situation.

The study proves that the autonomy of the student will be formed for such pedagogical conditions: when everyone in the organization of cognitive, scientific, socio-pedagogical actions aimed at formation of future teachers, to consider the various types of communication of the student with the outside world; methodological support of the classroom, depending on the goals will be formed or actualized not separately, isolated one from another personal regulators of conduct, but the system of necessary and sufficient resources, so that every student could be independent during the whole period of training in a higher educational institution; create an educational environment where a student is constantly in a situation of choice, or in the process of making a personal decision, which in the end would lead to socio-pedagogical appropriate changes in the structure of his personality, his development. Perspective direction of further development of article is the formation of the technological tools for the implementation of certain conditions of formation of independence as the professional competence of the future teachers.

Key words: independence, pedagogical education, future teachers, activity, personality, educational environment.